

i dele af den trykte og utrykte litteratur. Alt i alt mærker man, at man har med en forfatter at gøre, der er godt inde i sit stof. Så kan man godt tilgive ham enkelte svipsere – f.eks. hans fremstilling (s. 262) af det taktiske tilbagetog, Balthazar Christensen beordrede sine bondevenner til at foretage i maj 1849, da han bad dem om at opgive kravet om, at Rigsdagen kun skulle bestå af ét kammer. Det krav havde de allerede opgivet, idet de havde accepteret martsministeriets grundlovsudkast, der opererede med en rigsdag, der bestod af et folke- og landsting. Det nye var, at de accepterede, at valgbarheden til Landstinget skulle være betinget af en skatte- eller indtægtskensus. Bogen er godt illustreret og indeholder gode noter og henvisninger.

Claus Friisberg

REINHARD MEHRING: Carl Schmitt: Aufstieg und Fall. München 2009, Verlag C.H. Beck. 749 s. 29,90 EUR.

»Vi vil få nøjere besked, og vi vil gennem arkiverne lære nye detaljer at kende.« Sådan skrev politologen Reinhard Mehring for nogle år siden i sin anmeldelse af idéhistorikeren Jan-Werner Müllers bog *A Dangerous Mind: Carl Schmitt in Post-War European Thought* (2003). Müllers bog er et blandt mange bidrag til den særdeles omfangsrige litteratur om den tyske jurist og politiske teoretiker Carl Schmitt (1888-1985), hvis skrifter om bl.a. diktatur, demokrati og 'det politiske' – og hvis intellektuelle støtte til nationalsocialismen – allerede i 1920'erne og 1930'erne gjorde ham berømt og berygtet i politiske og videnskabelige miljøer verden over. I 1980'erne fik Schmitt en bemærkelsesværdig renæssance med talrige udgivelser om ham og genudgivelser af hans værker. Siden da er interessen for hans liv og værk nærmest eksploderet, og i dag hører Schmitt sammen med Martin Heidegger og Max Weber til de på verdensplan mest læste tyske tænkere fra det 20. århundrede. Hvad forskere, intellektuelle samt bekendte af Schmitt intensivt diskuterer, er bl.a., hvordan Schmitts værk skal fortolkes, hvad der udgør de dybereliggende motivationer for hans tankegang, hvilken indflydelse han har haft på intellektuelle og politiske miljøer i Forbundsrepublikken Tyskland og i Europa, og hvorvidt Schmitts værk kan anvendes til at analysere nutidens politiske og juridiske konflikter.

Med den omfangsrige biografi *Carl Schmitt: Aufstieg und Fall* tilbyder Reinhard Mehring en række nye svar på disse spørgsmål. Det sker med udgangspunkt i en lang række faktuelle detaljer, som netop er

baseret på et stort og hidtil udforsket kildemateriale. Biografien er længe ventet. For det første, fordi der trods de tusindvis af skrifter om Schmitt kun findes tre biografier, som alle er mangelfulde og antikverede i forhold til den nyere forskning. For det andet, fordi Reinhard Mehring formentlig er den forsker i verden, der ved mest om Schmitts liv og værk. Siden han i 1989 udgav afhandlingen *Carl Schmitts Denkweg am Leitfaden Hegels*, har Mehring ikke blot publiceret dusinvis af tekster om Schmitt, men også ageret sparringspartner i forbindelse med andre forskeres bøger om den nazistiske 'kronjurist'. Alligevel er anmelderne delte i deres vurdering af Mehrings store Schmitt-biografi. En del er endog særdeles kritiske over for værket – det gælder bl.a. førnævnte Jan-Werner Müller, hvis indvendinger retter sig mod den anvendte biografiske tilgang.

Mehringens metode er betinget af ambitionen om at undgå »stærke værdidomme og efterrationaliseringer« (14) i skildringen af Schmitt for i stedet at sætte livets åbne muligheder og kontingens i centrum. På den ene side ønsker Mehring hermed at styre fri af de mange selvfortolkninger og mytologiseringer, som Schmitt kastede ud for sine læsere efter 1945. På den anden side ønsker han at hæve sig over holdningerne i sekundærlitteraturen, hvor bl.a. irrationalitet, antisemitisme, konservatisme, nationalisme, opportuniste, anti-liberalisme og katolicisme er blevet fremført som omdrejningspunkter, som, enten hver for sig eller i kombination, skulle udgøre nøglen til den dybere motivation bag Schmitts værk. Til dette formål anvender Mehring en »protokolagtig« (15) metode, hvormed han – på basis af bl.a. dagbøger og breve – følger Schmitt fra dag til dag, fra time til time og nogle gange fra minut til minut. Resultatet er en mosaik af lange, dokumentariske og til tider overdrevent omhyggelige opremsninger, der 'protokolfører' og sammenfletter fx besøg hos prostituerede, flytteplaner og skelsættende tanker om 'undtagelsestilstanden'. Samtidig undlader Mehring i modsætning til i sine tidligere skrifter bevidst at formulere stærke teser i analysen af Schmitts liv og værk. Hvor konsekvent Mehring til tider følger denne tilgang, ses fx i skildringen af årsagerne til Schmitts nazistiske engagement i 1933 – som ikke var indlysende, vurderet ud fra Schmitts holdninger og aktiviteter i Weimarrepublikken. I stedet for at angive én eller to definitive årsager oplister Mehring i pedantisk punktform 42 mulige af slagsen (311-312).

Mehringens biografi er dog langt fra uden form eller fri for fortolkninger og vurderinger. Bærende for analysen er først og fremmest den i bogens undertitel udtrykte formel: *Aufstieg und Fall*, hvormed Mehring

fortæller en historie om en social opstiger og outsider, hvis videnskabelige niveau, sociale position og politiske indflydelse steg i perioden indtil 1933, hvorefter det gik ned ad bakke på de selv samme områder.

Denne historie udfoldes i fire hoveddele. Den første del belyser opstigningen i Det Tyske Kejserrige, hvor Schmitt forlod sit småborgerlige, provinsielle og katolske baggrundsmiljø i Plettenberg, Sauerland, til fordel for jurastudier i Berlin, München og Strasbourg samt bekendtskaber i excentriske litterære og kunstneriske miljøer – det var her, Schmitt mødte sin første hustru: en kvinde, der hævdede at være af serbisk adel, men som viste sig at være en svindler, hvilket førte til skilsmisse. Den anden del skildrer liv og værk i Weimarrepublikken, hvor Schmitt skrev sine vigtigste værker, herunder *Die Diktatur* (1921), *Der Begriff des Politischen* (1927/32) og *Verfassungslehre* (1928); hvor han giftede sig med sin anden kone, Duska Todorovic; samt afsøgte adskillige politiske og intellektuelle retninger. Den tredje del befatter sig med tiden under nationalsocialismen, hvor Schmitts alliance med nazisterne førte ham mod toppen af de videnskabelige og politiske eliter, indtil han blev udkonkurreret af mere rendyrket nazistiske kolleger inden for retsvidenskaben. Endelig skildrer den sidste del Schmitts intellektuelle comeback i Forbundsrepublikken. Dette comeback var langsomt og vanskeligt, bl.a. på grund af hans manglende evne til at reflektere til bunds over fortiden, hvilket udelukkende skete gennem apologetiske og mytologiske fortællinger og symboler. Denne manglende evne forhindrede dog ikke en lang række unge tyske akademikere – herunder historikeren Reinhart Koselleck, juristen Ernst Wolfgang Böckenförde og sociologen Heinrich Popitz – i at omgås Schmitt og søge inspiration i hans værker.

I de fire dele forundres man som læser ikke blot over Carl Schmitts omgang med kvinder (der også omfattede besøg hos prostituerede og skiftende elskerinder), enorme omgangskreds (spændende fra forfatningsteoretikeren Otto Kirchheimer over den romersk-katolske teolog Erik Peterson til forfatteren Ernst Jünger), kontinuerlige pengesorger (som krævede op til flere mæcener, der støttede hans karriere med penge og kontakter), abnorme ambitioner (om indflydelse), samt spændvidden i hans værk (fra forfatningsmæssige studier over historie-politisk satire til litterær analyse og teologiske skrifter). Man chokeres også over den grundlæggende mangel på tillid til andre mennesker, egoisme, opportuniste samt antisemitisme, der efter endt læsning fremstår som centrale nøgler til forståelsen af Schmitts liv og værk (mens katolicismen og nationalismen fremstår som mindre vigtige).

Egoismen og manglen på tillid til andre mennesker var, viser Reinhard Mehring, fremtrædende karaktertræk allerede fra de unge år og hvilede på en udtalt antropologisk skepsis: »Alle mennesker er heftige egoister«, skrev Schmitt således til sin søster, »og det er et rent mirakel, at de ikke tager livet af og forgifter hinanden, men snakker om vejret ...« (42). Kombineret med den voldsomme opportunistiske var kimen tidligt lagt til en ryggesløs omgang med venner og bekendte, som kulminerede i årene efter 1933, hvor specielt Schmitts jødiske venner stod for skud under 'kronjuristens' hastige akademiske og politiske opstigning. I forbindelse hermed påviser Mehring eftertrykkeligt, at antisemitismen ikke, som antaget i store dele af litteraturen, udsprang af Schmitts alliance med nazismen, men kom til udtryk allerede i ungdomsårene og var fanatisk af karakter. Denne antisemitisme var hverken biologisk eller strikt konfessionel, men snarere forårsaget af en projicering af egne sociale dispositioner, herunder egoismen og de enorme opstigningsambitioner, over på det jødiske folk. Schmitt havde stærke mindreværdskomplekser over for jødiske akademikere og intellektuelle og anså dem for konkurrenter, som ville rydde ham af vejen, hvis ikke han fik ram på dem først. Hvordan Schmitts antisemitisme blev endnu mere radikal efter 1945 og forblev et tema, som han aldrig formåede at gennemanalysere, bearbejde eller fortie, dokumenteres bl.a. med henvisning til den posthumt udgivne notesbog *Glossarium. Aufzeichnungen der Jahre 1947-1951* (1991).

Mehring har åbenlyst svært ved upåvirket at skildre Schmitts virulente antisemitisme og opportunistiske, som havde store konsekvenser for andre mennesker. Det gælder specielt for perioden fra 1933, hvor Schmitts retslige og politiske tænkning smeltede sammen med nationalsocialismen, og hvor det intellektuelle niveau i hans hastigt publicerede skrifter nåede et lavpunkt. Schmitt tog desuden initiativ til at rense retsvidenskaben for jødisk indflydelse og søgte målbevidst samarbejde med partiets mest dedikerede og antisemitiske jurister, herunder den senere generalguvernør i det besatte Polen, Hans Frank. »Det er sådan en type, Schmitt nu samarbejder med!« (326), konstaterer Mehring undrende. Mehring gør sig ydermere store anstrengelser for at forstå Schmitts manglende evne til selvrefleksion og selvbesindelse over sit nazistiske engagement efter 1945. Disse elementer er med til at underbygge, at forfatteren med *Carl Schmitt: Aufstieg und Fall* bestemt ikke leverer en hagiografi. Tværtimod. Schmitt tilskrives godt nok geniagtige træk, en enorm produktivitet og indflydelse – ikke mindst på sine mange 'skoler' af studerende og 'disciple' fra 1920erne til 1970erne

– men det sker samtidig med en beskrivelse af problemerne ved og grænserne for Schmitts værk. Ud over de miskrediterede politiske positioner og menneskelige fejl og mangler påpeger Mehring, at Schmitt stort set ikke beskæftigede sig med Forbundsrepublikken og i sit værk kun anede den tiltagende europæisering og internationalisering på det retslige område. Årsagen til dette skal findes i en længerevarende arbejdsblokering i perioden efter 1945, der, ifølge Mehring, netop var forårsaget af Schmitts manglende evne til at bearbejde fortiden.

Opsummerende tegner Reinhard Mehring i *Carl Schmitt: Aufstieg und Fall* et billede af en mand med usædvanlige evner, som i høj grad gik til spil og blev misbrugt som følge af en utæmmelig egoisme, opportunisme og antisemitisme samt en eklatant mangel på forståelse af egne og andres handlinger.

I et forsøg på at perspektivere, og implicit korrigere, Schmitts ageren skildrer Mehring i biografien en lang række andre tyske forskeres og intellektuelles omgang med nationalsocialismen og arven derfra. Særligt interessant er Mehrings slet skjulte sympati for juristen Ernst Rudolf Huber (1903-1990), der var en af Schmitts stjerneelever fra universitet i Bonn i starten af 1920'erne. Huber blev – ligesom Schmitt – medlem af NSDAP i 1933 og var en af regimets førende statsteoretikere, indtil han i anden halvdel af 1930'erne gradvis tog afstand fra nazismen og også fra Schmitt. Det kom til udtryk i Hubers forfatningshistoriske værker, som fremstillede de tyske forfatninger i tiden inden nationalsocialismen, først og fremmest under Bismarck, i et langt mere positivt lys, end Schmitt gjorde. I tiden efter 1945 fortsatte Huber – som en art *Vergangenheitsbewältigung* – med at reflektere over og tage afstand fra nationalsocialismen i sine værker, som han sendte til og diskutererede med Schmitt. Samtidig forsøgte han at anspore til refleksion over fortiden hos Schmitt ved at henvise til, hvordan akterne ved Nürnbergprocessen utvetydigt havde påvist Det Tredje Riges karakter af udryddelses-system. Huber adskilte sig hermed fra stort set alle andre i Schmitts bekendtskabskreds, der undlod at konfrontere ham med fortiden. Meget sigende mødtes Schmitt og Huber da heller ikke igen efter Anden Verdenskrig.

En anden af Mehrings skjulte helte er filosofen Hans Blumenberg, som i 1960'erne førte en brevveksling med Schmitt angående problemet om 'modernitetens legitimitet', et emne, som Blumenberg i opposition til Schmitts værk havde behandlet i *Die Legitimität der Neuzeit* (1966). Betingelserne for korrespondancen var ekstraordinære, idet Blumenberg som 'halvjøde' nogen tid havde været interneret i en nazistisk kz-lejr.

Hvad der gør indtryk på Mehring, er ikke blot, at Blumenberg på trods heraf indvilgede i at indgå i en akademisk diskussion med Schmitt, samtidig med at han formåede at holde sidstnævnte på behørig afstand. Det gør også indtryk på Mehring, at Schmitt i denne udveksling lod sin enorme viden og nysgerrighed overskygge de politiske og personlige idiosyncrasier. »To lærde rækker hinanden hånden på tværs af generationer og meningsforskelle,« (560) skriver han opsummerende – tydeligvis imponeret over dialogen.

Lærd er også Mehrings forsøg på at forstå og forklare Schmitts handlinger. Han har et stort overblik og sammenvæver ubesværet værkanalyse, juridisk-politologiske redegørelser og historisk baggrund i sin usædvanlige biografiske skildring af Schmitt. Selv om Mehring til tider tøver og enkelte gange trækker hånden tilbage fra sin hovedperson, er det imponerende, hvordan han forsøger at fastholde sin strengt dokumentariske og protokolagtige metode, vel vidende, at den tilsidesætter de almene skriverregler for akademisk arbejde og har en noget anstrengende virkning på læseren. For de læsere, der ikke desto mindre er parate til at gøre sig anstrengelsen, er der dog en enorm viden og analytisk inspiration at hente. *Carl Schmitt: Aufstieg und Fall* kan således stærkt anbefales til alle, der interesserer sig for Schmitts liv og værk og for tysk intellektuel historie i det 20. århundrede. Jan-Werner Müllers *A Dangerous Mind* eller Reinhard Mehrings egen *Carl Schmitt zur Einführung* (fjerde version, 2011) er imidlertid lettere tilgængelige og kan med fordel konsulteres, før man giver sig i lag med det her omtalte monumentale mesterstykke af en biografi.

Niklas Olsen

JAN-WERNER MÜLLER: *Contesting Democracy: Political Ideas in Twentieth-Century Europe*, New Haven og London 2011, Yale University Press. 304 s. 31.20 EUR.

Jan-Werner Müller har i løbet af de sidste ti år manifesteret sig som en af verdens førende forskere i moderne politisk ideologi. Med fokus på tysk og europæisk ideologi i det 20. århundrede rummer hans forfatterskab bl.a. fire monografier, som alle udmærker sig ved en usædvanlig høj kvalitet. Det drejer sig om *Another Country: German Intellectuals, Unification and National Identity* (2000); *A Dangerous Mind: Carl Schmitt in Post-War European Thought* (2003); *Constitutional Patriotism* (2007) og senest *Contesting Democracy: Political Ideas in Twentieth-Century Europe*